

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ БЕОГРАД

НАУЧНА ТРИБИНА

септембар – новембар 2024.

п р о г р а м

Предавања се одржавају

у Кнез Михаиловој 36, на првом спрату, сала 102 АВА центра САНУ
са почетком у 12.00 часова

тел. 011/2181-589 e-mail: istorinst@iib.ac.rs www.iib.ac.rs

Среда, 25. септембар 2024.

Марко Ромио

(Универзитет у Сан Марину)

**„LE MURA DI CATTARO”. СУКОБИ, ЗАЈЕДНИЦЕ И ПРАВНИ СИСТЕМИ
НА ОСМАНСКО-ВЕНЕЦИЈАНСКОЈ ГРАНИЦИ**
(“LE MURA DI CATTARO”. CONFLICTS, COMMUNITIES AND JURIDICAL SYSTEMS
ON THE OTTOMAN-VENETIAN BORDER)

Венецијанска експанзија на територији између Котора и Драча довела је током првих деценија петнаестог века до стварања провинције Млетачка Албанија. Постепена турска освајања на том подручју свела су венецијанске поседе на Боку Которску, која се налази на територији данашње Црне Горе. Упркос малој величини провинције Албаније, њен значај за Републику био је огроман због њене стратешке позиције у Јадранском мору. Унутар овог врло ограниченог територијалног контекста коегзистирали су различити друштвени и правни универзуми: град Котор, који је имао унутрашњу динамику сличну далматинским градовима Сплиту и Трогиру, комуна Пераст, где су се обичајни закони комбиновали са тесним односима са Венецијом, и племена Паштровића, која су чувала границу са Скадарским санџаком. Током анализираног периода (1573–1645) „албанска“ граница представљала је једно од главних подручја тензија на целом Медитерану: посебно чести гусарски упади и хиспано-понтификалне завере представљали су опасно искушење за венецијанске и османске администраторе. Да би се ове потенцијално експлозивне ситуације решиле на дипломатском нивоу, обе силе су користиле локалне „агенте“, који су својим утицајем и везама били кључни за покретање традиционалних пракси пацификације. Ове личности биле су веома различитих профила: племићи из Котора, вође албанских и црногорских кланова, бискупи, одметници, разбојници и други хетерогени елементи чија је једина заједничка карактеристика била нека врста двоструке припадности између наизглед супротстављених светова. Истраживање је спроведено на три нивоа: прво, покушано је да се назначе главне друштвене и правне карактеристике проучаваних заједница, са посебним освртом на унутрашње ритуале пацификације. Друго, дефинисана је динамика, како „мирна“ тако и конфликтна, која је повезивала османско и венецијанско погранично становништво. Као трећи део, разматране су личности које повезују две силе и локалне политичке структуре, те „агенте империје“ које је недавно на макropolitичком нивоу испитао Ноел Малколм, са посебним освртом на њихове односе са заједницама из којих потичу. Архивски фондови коришћени за истраживање су пре свега из Државног архива у Венецији (Сенат, Депеше; Баило у Цариграду, Писма; Колегијум, Молбе, итд.), Задра (Генерални провидури за Далмацију и Албанију; Венецијански драгоман), Котора (Судско-Нотарски списи) и Пераста (Фонд Општине Пераст; Фонд породице Висковић).

Четвртак, 10. октобар 2024.

Угљеша Војводић

(Археолошки институт Београд)

СТАРИ РАС - НОВА ИСТРАЖИВАЊА ПРОСТОРА

Споменици културе са простора Старог Раса једни су од најбоље проучених. Резултати претходних истраживања у великој мери су осветлили хронологију настанка и живота административних центара својевремено централне области српске средњовековне државе, као и оних духовних.

Међутим, залеђе жупе је готово у потпуности остало у њиховој сенци, при чему су покушаји довођења појединачних локалитета/споменика у међусобну функционалну везу изостали. Између осталог, такав однос истражености условиле су и потешкоће у уочавању остатака руралних насеобина применом традиционалних метода археолошке проспекције.

У оквиру предавања биће приказани резултати нових истраживања која представљају покушај да се проникне у територијално простирање и организацију сеоских насеља, као и реконструкцију привредних и културних токова на простору средњовековне жупе Рас и касније истоимене нахије. Обављена истраживања подразумевала су сумирање и ревизију резултата претходних проучавања писаних извора и материјалних трагова, док додатну базу података за изношење утемељенијих закључака о организацији насеља и привреде у залеђу, пружа проучавање гео-привредних одлика простора жупе у оквиру географско-информационог система.

Четвртак, 24. октобар 2024.

Радован Субић

(Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци)

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА 1914. ГОДИНЕ – ВЕЛИКА ОЧЕКИВАЊА, СЛОМ И ОДМАЗДА

Балкански ратови довели су до пада угледа Хабзбуршке монархије и посљедично до опадања њеног утицаја на балканске народе. Хрватско становништво у Босни и Херцеговини било је у томе изузетак. Локална хрватска политичка елита очекивала је да ће уз подршку одређених кругова из Беча остварити своје далекосежне циљеве. Амбициозни генерал Оскар Поћорек (1853–1930), господар Босне и Херцеговине, ослањао се на лојалне Хрвате. Убиство Франца Фердинанда означио је крај хрватских снова. Дошло је до праве ерупције антисрпства, исказаним прво у насилним демонстрацијама и уништењу имовине појединих угледних Срба, а затим и организованим државним прогоном. У излагању ће бити представљена кључна политичка питања у Босни и Херцеговини 1914. године, реакција хрватског елемента на Сарајевски атентат, његово учешће у насилним демонстрацијама, али и преиспитано досадашње тумачење улоге високог католичког клера у Босни и Херцеговини у организовању демонстрација.

Четвртак, 14. новембар 2024.

Миљан Милкић

(Институт за стратегијска истраживања Универзитета одбране)

ВЕРСКА СЛУЖБА У ВОЈСЦИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

Верска служба у српској војсци уведена је доношењем првог Војног закона 12. новембра 1839. године. Током наредних деценија усвојена су различита правила којима је регулисан начин вршења церемонија које су имале верски карактер, као и место и улога војних свештеника у њима. Црквени обреди који су вршени у касарнама и војним логорима, употреба икона, освећење заставе, полагање заклетве, прослава државних празника и слава јединица, представљају конкретне облике испољавања верске традиције свих признатих верских заједница у Краљевини Србији. Решењима које су српске државне и војне власти доносиле по питању регулисања права верских мањина, омогућаван је несметан живот припадницима свих цркава и верских заједница

који су имали сва права и погодности које су произилазиле из особености њихових религија. Војничка заклетва и војничка застава дефинисане су као највеће светиње, неодвојиве од верских осећања. Заклетва је дефинисана као најузвишенија и најсвечанија обавеза дата у име Бога, а застава као највећа светиња којој се војник заклиње да је неће никада напустити и изневерити. Традиција верских заједница у српској војсци у периоду 1839. до 1918. године испољавала се највише кроз делатност војних свештеника који су били посредници између припадника верских заједница у војсци, са једне стране, и војних власти, са друге стране. Војни свештеници су имали значајну улогу у свим ратовима у којима је учествовала српска војска. Основне дужности војних свештеника током Првог светског рата биле су старање о литургијском животу припадника српске војске, рад у српским и савезничким војним болницама, служење опела и парастоса, чинодејствовање приликом државних и верских празника. Због временског трајања рата, као и чињенице да је српска војска велики део времена провела ван граница Србије, улога војних свештеника имала је још већи значај током Првог светског рата. Било да су се налазили у борбеним јединицама или у позадини, војни свештеници су имали важну улогу у јачању борбеног морала војника.

Четвртак, 28. новембар 2024.

Александра Фостиков

(Историјски институт Београд)

ЦИЉЕВИ, ИСТРАЖИВАЊЕ И ИСКУСТВО У РЕАЛИЗАЦИЈИ ПРОЈЕКТА *NETWORK FOR FOREST BY-PRODUCTS CHARCOAL, RESIN, TAR, POTASH- EU-POTARCH (CA22155)* У ОКВИРУ COST ПРОГРАМА

Програм Европске сарадње у науци и технологији (COST) је најдужи европски програм за истраживање и иновације, који постоји већ 53 године. Успостављен је 1971, а СФРЈ била је једна од 19 земаља оснивача. Србија се поново прикључила COST-у 2001. године. Током преко пола века колико овај програм постоји главни циљ представља даљи развој науке и иновација, који су засновани на пројектном принципу који подразумева успостављање сарадње међу истраживачима на интенационалном нивоу и на бази интердисциплинарности. Овом приликом биће представљени циљеви, истраживање и искуство у реализацији пројекта *Network for forest by-products charcoal, resin, tar, potash - EU-Potarch (CA22155)*, чији је члан и Историјски институт чији истраживачи учествују у реализацији.

Фокус пројекта почива на истраживању обраде и примене сировина, и производа добијених на бази нуспродукта шума, а на првом месту: дрвеног угља, пепела, катрана и смоле. Главни циљ је да се истакне релевантност ових производа кроз историју, посебно њихова улога у индустријализацији, али и њихова будућа примена. У оквиру овог пројекта, а кроз мултидисциплинарну сарадњу широке мреже истраживача у плану је да се истраже не само поменути производи кроз историјско географску перспективу, већ и из угла легислативе, економије, биоархеологије, етнологије, и хемије. Посебна пажња посвећена је такође културном наслеђу, као и његовој презентацији ван уских научних оквира. Пројекат се осим кроз истраживања реализује и кроз радне састанке, обуке, семинаре и конференције који се организују у земљама чланицама ове Акције. Осим представљања циљева пројекта, и начина истраживања које се у оквиру истог примењује, током представљања пројекта на трибини биће указано и на досадашња искуства у његовој реализацији, као и на могућности које један такав пројекат пружа, како по питању успостављања међународне сарадње, тако и по питању решавања појединих научних питања.